

Československo po výbuchu Černobylu: Neinformovaní občané mávali vlaječkami na 1. máje

Foto: Slavoj Betka – rodinný archiv, CC BY-SA 4.0, Wikimedia Commons

Ilustrační foto: Prvomájový průvod v Roudnici nad Labem, 70. léta 20. století.

Mrak z Černobylu se do ČSSR dostal těsně před pálením čarodějnic v noci z 29. na 30. dubna 1986. Zatímco v Rakousku měli lidé doporučený zákaz vycházení, v Československu šli do prvomájových průvodů.

Radioaktivní mrak doputoval z Černobylu až do Československa

V sobotu 26. dubna 1986 došlo k jedné z největších jaderných katastrof v historii lidstva. V jaderné elektrárně Černobyl na Ukrajině v tehdejší Sovětské svazu explodoval a začal hořet čtvrtý reaktor. Tato katastrofa způsobila uvolnění obrovského množství radioaktivních látek do ovzduší.

Radioaktivní mrak v důsledku převládajících větrů následně kromě Ukrajiny zasáhl Bělorusko, Pobaltí, Skandinávii, Rusko, poté se stočil směr Polsko, Československo a Rakousko a dále putoval do západní a jižní Evropy. Dle odhadů bylo množství uniklého radioaktivního materiálu 400krát větší, než kolik jej vyprodukovala atomová bomba shozená na Hirošimu.

Podívejte se na video, jakým způsobem zasáhl spad z Černobylu Československo:

Radioaktivitu jako první zachytili pracovníci Jaderné elektrárny Dukovany

Jak to po výbuchu Černobylu vypadalo v Československu? Vítr sem zavál silný koktejl nebezpečných radionuklidů celkem třikrát. A to nejprve v noci z 29. na 30. dubna, dále během 3. a 4. května a posléze ještě 7. května. Při první vlně byl radioaktivní spad největší na severu našeho území – na Jesenicku, v Orlických horách a v Novohradských horách, protože zde v noci z 29. na 30. dubna velmi hustě přšelo.

Jako první zachytili zvýšenou úroveň radiace způsobenou únikem látek z havarovaného Černobylu pracovníci Jaderné elektrárny Dukovany. Bylo to v průběhu noci z úterý 29. na středu 30. dubna 1986. Zvýšenou koncentraci zjistili zejména u radioaktivního cesia a jódu. Zaměstnanci Jaderné elektrárny Dukovany přitom měli paradoxně pozitivní dozimetry, když šli do práce – a ne z práce. Následně 30. dubna začaly radioaktivitu na československém území měřit Krajské hygienické stanice a pracoviště Institutu hygieny a epidemiologie.

Preventivní opatření v Československu probíhala v tichosti

Radioaktivní jód s poločasem rozpadu 8 dní s sebou nesl zdravotní rizika hlavně v prvních týdnech po výbuchu Černobylu. Ohrožoval zejména zdraví štítné žlázy, a to především u dětí. Nejvyšší

objemové aktivity jódu na československém území byly naměřeny 30. dubna a 1. května 1986. Radioaktivní cesium, které má poločas rozpadu 30 let, se ovšem v ČSSR dostalo do potravinového řetězce a podle odborníků v něm bude působit desítky let.

Jak naznačují preventivní opatření, která začala v Československu platit hned začátkem května 1986, československý režim si nebezpečí radiace uvědomoval. Přesto se o něm nesmělo veřejně mluvit. V rámci preventivních opatření se úřady v ČSSR snažily omezit zvláště radioaktivní zamoření potravin. Tato opatření však nebyla podle věrohodných zpráv vždy správně uplatňována.

V Československu byla například odlovena a vyšetřena více než tisícovka divoké zvěře, u které se zkoumala zvýšená radioaktivita. Jedno z opatření se týkalo právě omezení spotřeby zvěřiny.

Foto: Pixabay

Jelikož úřady ČSSR očekávaly zvýšenou koncentraci radioaktivních prvků v mléku, doporučily nepít čerstvé ovčí a kravské mléko. Dále doporučily uvolnit a spotřebovat přednostně všechny zásoby sušeného a kondenzovaného mléka. Pro zajímavost, vyprodukované kravské mléko mohly podniky používat k výrobě dlouho zrajících sýrů, aby se v nich radioaktivní jód stačil rozpadnout. Zemědělská družstva měla rovněž nakázáno, aby dojnice nevyháněla na pastvu, ale dávala jim pouze suché krmivo (seno) z dřívějších let.

V některých továrnách se zastavila výroba dětské mléčné výživy a rovněž byla pozastavena její distribuce, kterou posléze československé úřady uvolňovaly podle výsledků měření. Dále se například omezilo kropení ulic, vyměňoval se písek z dětských pískovišť a přestaly se vyrábět léky z hovězích štítných žláz.

Komunistický režim dopad havárie bagatelizoval

Jakým způsobem informoval komunistický režim československé občany o havárii v Černobylu? Velmi tragicky. V zásadě zavedl informační embargo a postupem času začal obyvatelstvu pomaličku dávkovat upravené zprávy. Neinformovanost a následné zlehčování havárie úřady ČSSR způsobilo, že zatímco v sousedním Rakousku nastal doporučený zákaz vycházení či větrání nebo v Polsku dostaly miliony dětí a dospělých jódové tablety pro blokaci radioaktivního jódu, českoslovenští občané „vesele“ mávali vlajčkami na prvomájových pochodech. A sem tam se někdo předávkoval jódovými preparáty, protože správně nevěděl, jak je brát.

Západní demokratické státy otevřeně informovaly své obyvatelstvo o (předpokládaném) rozsahu havárie, možných zdravotních ohroženích a důsledcích pro ekosystém celého kontinentu. Je nechvalným znakem tehdejší doby, že k méně vědoucí menšině patřili Poláci, Maďaři, Němci, Rumuni a do značné míry také Rusové, Ukrajinci a Bělorusové a k těm téměř nevědoucím občané socialistického Československa, které tak zase jednou získalo neslavný primát.

Miroslav Vaněk, historik z Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd.

První zprávu o výbuchu Černobylu vydala Československá tisková kancelář až 29. dubna 1986 večer, v této době již první radioaktivní mrak opouštěl území Československa a putoval k sousedům do Německa. V nočních hodinách tuto zprávu převzala Československá televize a Československý rozhlas, denní tisk ji vydal následující den 30. dubna 1986. „Ve světě došlo k podobným haváriím nejednou,“ zaznělo například v této zprávě, v níž se československé vedení snažilo vzbudit v běžných lidech dojem, že se vlastně nic nestalo.

V následujících dnech oficiální místa prostřednictvím ČTK zveřejnila několik zpráv, v nichž zaznělo, že není ohroženo zdraví obyvatelstva a že není třeba na území Československa přijímat zvláštní opatření. Že je zvýšená radioaktivita, úřada ČSSR oficiálně přiznaly až 4. května

1986. Například Rudé právo nejprve informovalo o tom, že na našem území nedošlo k žádnému zvýšení radioaktivity. Později zase psalo, že radioaktivita neustále klesá.

Foto: Karel Furiš, Volné dílo, Wikimedia Commons

Lidé na nádraží Ostrava-Svinov v létě roku 1986.

Českoslovenští občané se proto snažili získat přesné informace, o tom, co se stalo, kde se dalo. Pokud měli možnost, poslouchali zahraniční rozhlasové stanice. Zejména Svobodná Evropa a Hlas Ameriky měly v té době největší poslechovost od roku 1968. Zneklidnění českoslovenští občané, kteří tvrzení vlády a politického vedení příliš nedůvěřovali, často sledovali také polská a maďarská média.

Československá média naopak velmi hlasitě kritizovala údajnou hysterii západních sdělovacích prostředků a ochranných opatření v zemích za železnou oponou, kterým se vyčítalo, že havárii zneužívají k propagandistickým účelům.

Černobyl byl opravdu největší zážitek té doby, protože dokazoval prolhanost režimu, který před námi občany tutlal nebezpečí, zatímco třeba Poláci fasovali na ochranu před radioaktivitou jodové tablety. Když na východním Slovensku začaly umírat hromadně slepice na rakovinu, tak to obyčejní chovatelé přičítali Černobyli. Ale nikdo se o to nestaral a nedostali žádnou oficiální odpověď.

Novinář Čestmír Klos pro Paměť národa.

Aby tehdejší československá vláda uklidnila společnost, 8. května 1986 dala rozhovor pro ČTK, Československou televizi i Československý rozhlas hlavní hygienička Dana Zusková.

„Naměřené hodnoty jsou sice vyšší, než bývá obvyklý stav, přesto však nevyvolávají důvody k obavám o zdraví. Dokonce i v prvních dnech, kdy bylo zaznamenáno zvýšení radioaktivních látek v životním prostředí, bylo mnohokrát nižší, než aby mohlo i při trvalém působení způsobit ohrožení zdraví,“ uvedla. Ačkoliv na začátku kritizovala jednání Západu jako „propagandistickou hysterii s omýváním ovoce a snahu využít těžké chvíle k diskreditaci Sovětského svazu a celého socialistického bloku“, v průběhu své řeči uvedla, že „samozřejmě předpokládá, že lidé budou zachovávat všechny zásady osobní hygieny, včetně umývání ovoce a zeleniny před požitím“. Své zastoupení zakončila slovy „občané nám musí věřit“.

A jak na události po výbuchu Černobyli vzpomínají pamětníci z Československa?

Každý z nás, kdo byl již na světě, má na události bezprostředně po výbuchu Černobyli nějaké vzpomínky. Co například napsali na sociálních sítích někteří z pamětníků?

- „Pamatuji, že ten rok byly u nás v Ostravě polské jahody opravdu za pakatel plechovka. Nikdo je po tom incidentu asi od Poláků tehdy nechtěl. Tak jsme měli jahodový rok. Nejraději jsem měl jahodový koktejl. Až po letech mi přišlo divné, že jsme to nijak neřešili.“ Miloš
- „Máma tehdy pro mne a bratra přinesla od známé z lékárny nějaký sirup, prý s jodem, který jsme museli vypít. Takže lidé se snažili chránit, jak mohli, ačkoli vlastně pořádně nevěděli, proti čemu.“ Markéta
- „Pamatuji si moc dobře, mamince se vrátila rakovina, v září šla do nemocnice a už se nevrátila. Zemřela v květnu následujícího roku. Doktoři nám řekli, že to bylo způsobeno právě Černobylem. Maminka byla 10 let po operaci, všechno bylo v pořádku, začala chodit do práce. Po výbuchu se všechno změnilo.“ Klára

- „Můj otec byl v době přechodu mraku služebně na Lomnickém štítě, kde to mělo být podle později zveřejněných fotek nejsilnější. Zajímavé je, že se mu tehdy velmi předběhly jinak docela přesné digitální hodinky (řádově o minuty, když před i po dělaly tak max 0,5s /den).“ Petr
- „Krátce na to jsem otěhotněla. Z dvojčat zůstal jen synek, ležely jsme takto tři v porodnici a ani jedna jsme nedopadly dobře.“ Iveta
- „Měli jsme radost, že se nám v únoru narodila dcerka. Celou situaci jsme následně silně prožívali. Manžel nám zakázal jíst třešně ze stromu a kupovali jsme jenom krabicové mléko s datem výroby před havárií.“ Antonie
- „Naše dětská doktorka obešla osobně všechny rodiny, co byly v její péči. Zavřela nám okna, aby děti neměly nemoc z ozáření.“ Jana
- „Pamatuji si. Měla jsem sousedku na hygienické stanici a ta plakala, když zjistila, co tehdy na nás snesl ten déšť. Naše osvětlená paní doktorka nám dávala jódové tabletky.“ Ivana

A jaké jsou vaše vzpomínky? Napište mi do komentářů.

Zdroj:

https://sujb.gov.cz/fileadmin/sujb/docs/cernobyl/Cernobyl_krize_verohodnosti.pdf

<https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/z-cernobylu-se-sirila-radiace-deti-si-hraly-venku-soveti-havarii-pred-35-lety>

<https://www.heroine.cz/zena-a-svet/4659-hlavne-zadnou-hysterii-jak-se-v-totalitnim-ceskoslovensku-mlzilo-o-cernobylu>

https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/cernobyl-vybuch-olomucky-kraj-radiokativita-jeseniky-2021.html

<https://chernobylzone.cz/jak-o-cernobylu-v-roce-1986-informovala-ceskoslovenska-media/>

<https://stisk.online/a/SaKwy/vyroci-35-let-od-cernobylske-havarie-nebezpeci-v-cesku-je-nizke>

<https://cs.wikipedia.org/wiki/1986>

<https://web.archive.org/web/20070523052038/http://www.cernobyl.cz/cernobyl-nasledky-cesko.html>

<https://www.facebook.com/groups/796872891006772>

<https://www.facebook.com/groups/311433349952152>